

KRYSTYNA PRZYBYLSKA, BOLESŁAW RUTKOWSKI

Sens uprawiania nauki, sens publikowania, sens regulacji

Смысл научной деятельности, смысл публикаций, смысл регуляции

Sense of practising science, sense of publication, sense of regulation

Do refleksji na temat sensu uprawiania nauki, sensu publikowania i sposobu redagowania artykułów naukowych, do zastanowienia się nad sensem regulacji w gospodarstwie leśnym skłonił nas krytyczny artykuł Henryka Ostrowskiego, zamieszczony w numerze 5 „Sylwana” z 1982 r. (1). Dyskusja szczegółowych problemów poruszonych w tym agresywnym i szyderczo-pouczającym artykule nie jest oczywiście możliwa. Winę za ten stan rzeczy przypisujemy Komitetowi Redakcyjnemu „Sylwana”, który dopuścił do naruszenia niepokalanego dotąd pod względem rzeczowości i formy wypowiedzi dorobku tego zasłużonego czasopisma. Idzie nam jednak o problemy bardziej ogólne, wokół których — jak się wydaje — narosły pewne nieporozumienia. Stąd też biorą się niniejsze uwagi, których przedmiot zasygnalizowaliśmy w tytule naszego artykułu.

Jakież więc jest sens uprawiania nauki? Sądzimy — co więcej, jesteśmy o tym przekonani — że prawdziwym źródłem działalności naukowej jest niezadowolenie z zastanego stanu wiedzy, ze stosowanych rozwiązań i metod, z dotychczasowych osiągnięć nauki i techniki, ze stopnia poznania otaczającego nas świata, że źródłem tym jest twórczy niepokój tych, którzy zajmują się nauką zawodowo lub też dla czystej przyjemności. Z tych motywów w naturalny sposób wywodzi się najgłębszy sens uprawiania nauki. Sens ten sprowadza się do ciągłego poszukiwania nowych i lepszych metod rozwiązywania nasuwających się problemów naukowych, do poznawania tego co w otaczającym nas świecie jest dotąd nieznanne. Z zawodu jesteśmy skromnymi pracownikami naukowymi w przeciętnej instytucji naukowej, nie chcielibyśmy więc w tym miejscu cytować wielkich słów: sens uprawiania nauki sprowadza się do ciągłego poszukiwania prawdy. Zdajemy sobie jednak sprawę z tego, że z tytułu naszego zawodu jesteśmy powołani do ciągłych poszukiwań badawczych, do bezustannego wysuwania hipotez i sprawdzania tych hipotez w prowadzonych doświadczeniach. Krytyczny punkt widzenia obowiązuje nas przy tym także w odniesieniu do osiągnięć własnych. Nie zgadzamy się zatem z tezą o nieomyślności nauki, a po-

szukując ciągle dalej i ciągle na nowo wyznajemy wiarę w rozwój i postęp nauki i wierzymy, że wyniki nowych poszukiwań nie muszą, ale mogą — jeżeli nie dziś, to w dalszej przyszłości — stanowić pewien wkład do nauki na kolejnych etapach jej rozwoju. Jest to więc proces, który trwa i który nigdy nie może być uznany za zakończony, bowiem, „(...) nauka jest raczej żmudnym i pokornym dociekaniem prawdy, niż sztuką osiągnięcia sukcesów w polemice czy dyskusji z pomocą wszelkich dostępnych chwytów” (4).

Uprawianie nauki jest więc twórczością, a obowiązkiem pracowników nauki jest wprowadzanie innowacji do zasobów aktualnej wiedzy: tworzenie nowych pojęć i definicji, opracowywanie nowych metod oraz nowe interpretowanie zjawisk w świetle poznanych faktów i związków pomiędzy faktami. Przy tym wszystkim jednak obowiązują pracowników nauki pewne ściśle reguły postępowania badawczego: wyraźne i jednoznaczne określenie przedmiotu i zakresu badań, a następnie dostosowanie pracy badawczej do tych ustaleń oraz użycie odpowiednich do zagadnienia metod badawczych, związanych ze zbieraniem danych, rejestrowaniem stwierdzonych faktów i ich analitycznym opracowaniem, łącznie z oceną ścisłości uzyskanych wyników i wypowiedzianych twierdzeń. Ich treść musi być zawsze ograniczona do zapowiedzianego i zrealizowanego zakresu badań, nie może więc poza ten zakres wykroczać.

Umiejętność postępowania badawczego jest ważną cechą wyróżniającą pracownika naukowego, ponieważ jest warunkiem zaufania, jakim obdarza się naukę: „Nauka opiera się bowiem na zaufaniu, jakie może żywić do kompetencji swoich pracowników, do solidności ich pracy i głębokości ich wiedzy. Nauka opiera się na zaufaniu do środowiska naukowego, które poręcza za jakość swoich uczestników, dopuszczając do publikowania ich prac lub oficjalnie określając ich uprawnienia” (4).

Jeżeli osiągnięcia nauki w danym momencie, przy obecnym stanie wiedzy, mogą być a nawet powinny być kwestionowane w dalszych etapach jej rozwoju, to po co się je publikuje? Jakiż jest sens publikowania prac i artykułów naukowych, których aktualność być może przeminie, a zgodność z obiektywnie istniejącą rzeczywistością może zostać podważona? Sądzymy, że co najmniej z dwu powodów publikowanie prac i artykułów naukowych jest konieczne.

Ogłoszenie drukiem prac i artykułów naukowych jest po pierwsze sposobem wzajemnego informowania się pracowników nauki o tematyce i rezultatach prowadzonych badań, o proponowanej przez poszczególnych autorów interpretacji poznanych zjawisk, o wynikających stąd wnioskach poznawczych i zastosowaniach praktycznych. Jest więc formą publicznie prowadzonej i otwartej dyskusji, poświęconej wymianie stwierdzeń i poglądów, których źródłem jest wykonana w pewnym doświadczeniu konkretna praca badawcza, lub — albo także — metodycznie uporządkowany proces myślowy. Poprzez tego rodzaju informowanie się autorzy prac i artykułów naukowych oddziałują na siebie i uzupełniają się wzajemnie, tworząc i pogłębiając zasób wiedzy, nagromadzonej w zbiorach bibliotecznych i w świadomości badaczy. Po-

przez fakt opublikowania innowacje naukowe stają się ogólnie dostępne i wchodzą w skład zasobu wiedzy; mogą być następnie wykorzystane przez pracowników nauki w dalszych badaniach i w nauczaniu, zaś przez menadżerów w zastosowaniach praktycznych.

Publikowanie prac i artykułów naukowych jest po drugie świadectwem życia umysłowego i rozwoju nauki. Dzięki publikacjom rozwój nauki odbywa się niejako otwarcie na oczach społeczeństwa; każdy kto tylko chce może systematycznie śledzić rozwój nauki równoległe do jej rozwoju i rozbudowywać swoją świadomość naukową. Ta szczególna funkcja publikacji godna jest wyraźnego podkreślenia. Wzrost bowiem świadomości wiedzy wzbogaca kulturę naukową i techniczną społeczeństwa i jest niezbędnym warunkiem pomyślnego stosowania zdobyczy nauki w życiu gospodarczym, w technice i w ekonomii. Sądzymy, że obserwowane przez nas niepowodzenia w tym względzie są właśnie związane z brakiem odpowiedniej kultury tego rodzaju.

Trzeba przyznać, że studiowanie prac i artykułów naukowych — jeżeli nie jest systematyczne — może nasuwać pewne trudności; ich źródłem są zwyczajowo przestrzegane lub formalnie obowiązujące racjonalne zasady redagowania tekstów przeznaczonych do opublikowania. Są one zawsze przygotowywane w syntetycznym skrócie, umożliwiającym jednak zapoznanie czytelnika z istotą problemu badawczego, z podstawowymi elementami zastosowanej metody badawczej, z osiągniętymi wynikami i ich interpretacją. Wyczerpujące wyjaśnienia podaje się tylko w przypadku nowych treści, pomija się więc omówienie oczywistych szczegółów metodycznych, unika się powtórzeń, a w koniecznych przypadkach odsyła się czytelnika do prac wcześniej publikowanych. Pewien wysiłek umysłowy w odbiorze publikowanych treści jest zatem niezbędny, a dodatkowe studiowanie cytowanych źródeł staje się częstokroć konieczne. Także autorzy mają swoje trudności związane z wymaganiami dotyczącymi formy i objętości prac i artykułów naukowych. Potrzebne im są zawsze duże umiejętności redakcyjne i literackie. Ponadto, wskutek syntetycznego charakteru publikowanych tekstów, nie jest nigdy możliwe pełne odzwierciedlenie rozmiaru wykonanych prac i poniesionego trudu umysłowego.

Obawiamy się, że czytelnicy często zapominają o tych ogólnie przestrzeganych zasadach redakcyjnych.

Zastanawiając się nad sensem regulacji w gospodarstwie leśnym, chcielibyśmy przede wszystkim podkreślić, że głównym jej elementem jest regulacja użytkowania rębego, a więc problem, który był przedmiotem pracy (3). Sądzymy, że najgłębszy istotny sens regulacji — także regulacji użytkowania rębego — polega na zapewnieniu gospodarstwu leśnemu cech biologicznej i gospodarczej trwałości. Pojmujemy bowiem gospodarstwo leśne jako niezbędną gałąź gospodarki narodowej, zaś las jako niezbędny w naszych warunkach geograficznych składnik krajobrazu. Uważamy, że zapewnienie gospodarstwu leśnemu cech biologicznej i gospodarczej trwałości sprowadza się do przestrzegania znanych w urządzaniu lasu dwu podstawowych zasad: trwałości lasu i trwałości produkcji. Obie te zasady, by mogły być skuteczne, nie mogą być jednak

traktowane czysto werbalnie, tylko jako idea, tylko jako słownie sformułowane zalecenie. Obie te zasady winny znaleźć metodyczne oraz konkretne odzwierciedlenie w stosowanych metodach regulacji, przede wszystkim regulacji użytkowania rębego. Stąd biorą się nasze zainteresowania i poszukiwania badawcze, stąd biorą się metody, których zadaniem jest wyrównanie użytkowania rębego z przyrostem. W odniesieniu do przerębowo-zrębowego sposobu zagospodarowania lasu świadectwem tych poszukiwań jest m.in. praca z r. 1980 (3), będąca kolejnym ogniwem w serii prac z lat 1974, 1977, 1980, 1981; w przypadku natomiast sposobu zrębowego takim ogniwem jest praca (2) i szereg cytowanych tam prac z lat 1969, 1971, 1976, 1977 oraz inne prace późniejsze.

Uważamy, iż należy w tym miejscu wyjaśnić, że znane są dwie odmienne grupy metod zapewnienia gospodarstwu leśnemu trwałości lasu i trwałości produkcji. Pierwsza związana jest z naukowymi tradycjami niemieckiego leśnictwa i polega na przyjęciu za główny cel gospodarowania pewnej modelowej struktury wiekowej gospodarstwa zrębowego, nie musi to być przy tym struktura wyrównana. Są to jednak metody, które nie znajdują zastosowania do gospodarstwa przerębowo-zrębowego. Druga grupa metod regulacji wywodzi się z Polski, a w szczególności z ostatnich polskich instrukcji urządzania lasu oraz z niezależnie od Instytutu Badawczego Leśnictwa prowadzonych nowych poszukiwań na Wydziale Leśnym Akademii Rolniczej w Krakowie. W metodach drugiej grupy zabiega się o trwałość lasu i trwałość produkcji w oderwaniu od modelowej struktury wiekowej gospodarstwa, także gospodarstwa przerębowo-zrębowego.

Obie grupy metod są wyrazem dwu różnych kierunków rozwojowych w nauce urządzania lasu, każdy z nich ma swoją teorię i swoje uzasadnienie. Oba kierunki rozwojowe łączy jednak wspólny cel: biologiczna i ekonomiczna stabilność gospodarstwa leśnego, łączą ją także niektóre problemy metodyczne, przede wszystkim matematyczne. Oba kierunki uzupełniają się jednak i z pożytkiem dla nauki wzajemnie na siebie oddziałują, przede wszystkim przez wymianę publikacji, a także przez osobiste kontakty.

Obawiamy się, że w fachowym piśmiennictwie leśnym w Polsce, a także wśród ogółu czytelników, nie odróżnia się tych dwu nurtów rozwoju nauki urządzania lasu, nie dostrzega się ich różnic ideowych, teoretycznych i metodycznych. Bywa to źródłem nieporozumień. Nie należy tych różnic zacierać, należy jednak dążyć do usunięcia nieporozumień np. w otwartej dyskusji polemicznej. Koniecznym jednak warunkiem polemiki są: uznanie wielości poglądów i nurtów rozwojowych w nauce, wzajemny szacunek oraz wsparta ogólną i naukową kulturą rzeczowość argumentów.

LITERATURA

1. Ostrowski H.: Uwagi i zastrzeżenia do pracy Krystyny Przybylskiej i Bolesława Rutkowskiego pt. Porównawcza analiza etatów użytkowania rębego

obliczonych dla obrębów przerębowo-zrębowego sposobu zagospodarowania. Sylwan 1982 R. 126 nr 5.

2. Poznański R., Rutkowski B.: Porównawcza analiza etatów użytkowania rębego obliczonych różnymi metodami dla obrębów zrębowego sposobu zagospodarowania. Sylwan 1980 R. 124 nr 6.
3. Przybylska K., Rutkowski B.: Porównawcza analiza etatów użytkowania rębego obliczonych różnymi metodami dla obrębów przerębowo-zrębowego sposobu zagospodarowania. Sylwan 1980 R. 124 nr 7.
4. Wejs K.: Nauka i nieprawda. Znak 1982 R. 34 nr 3.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 25 października 1982 r.